

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЗ «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
НАУКОВО-НАВЧАЛЬНИЙ ЦЕНТР ІЗ ПРОБЛЕМ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ ТА МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ ІМЕНІ Г.Л. БОНДАРЕВСЬКОГО
ДИПЛОМАТИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ ПРИ МЗС УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ СХОДОЗНАВСТВА ІМЕНІ А.Ю. КРИМСЬКОГО НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СХОДОЗНАВСТВА РАН

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

СТАТТІ ТА МАТЕРІАЛИ ІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,
ПРИСВЯЧЕНОЇ ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА
Г.Л. БОНДАРЕВСЬКОГО
(1920-2003 РР.)

УДК 94 (100): 327
ББК 63.3 (0) – 6
В 85

Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин: стат. та матеріали II Міжнар. наук.-прак. конф., присвяченої пам'яті професора Г.Л. Бондаревського (12-13 квіт. 2011 р., м. Луганськ) / Під ред. М.С. Бурьяна. – Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2011. – 672 с.

ISBN 978-966-492-219-4

УДК 94 (100): 327
ББК 63.3 (0) – 6

Головний редактор – *Бурьян М.С.*, доктор історичних наук, професор
Заступник головного редактора – *Грицьких І.В.*, кандидат історичних наук, доцент
Відповідальний секретар – *Ширяєв М.В.*, кандидат історичних наук, доцент

Члени редакційної колегії:

Бондаревська Л.Г., кандидат історичних наук, професор (м. Москва)
Качараба С.П., доктор історичних наук, професор (м. Львів)
Манжола В.А., доктор історичних наук, професор (м. Київ)
Шаумян Т.Л., кандидат історичних наук, керівник Центру індійських досліджень Інституту сходознавства РАН (м. Москва).

На обкладинці книги зображені професор Г.Л. Бондаревський та прем'єр-міністр Індії Раджив Ганді.

На обложке книги изображены профессор Г.Л. Бондаревский и премьер-министр Индии Раджив Ганди.

Professor G.L. Bondarevsky and prime minister of India Rajiv Gandhi are pictured on the book cover.

*Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол №6 від 22 березня 2011 р.)*

ISBN 978-966-492-219-4

© Бурьян М.С., Ширяєв М.В., 2011
© ТОВ «Віртуальна реальність», 2011

Сухіашвілі Д. (м. Донецьк) Роль Європейського Союзу у врегулюванні конфлікту між Грузією та Російською Федерацією у 2008 р. (укр.).....	485
Темірова І.Ю. (м. Донецьк) Загальноєвропейська система захисту біженців: конструктивність перспектив (англ.).....	489
Фурса А.А. (м. Київ) Українсько-грузинські відносини в контексті євроінтеграції: проблеми, досвід розбудови (укр.).....	493
Хадж Асаад Н. (м. Урбіно, Італія) Вступ Італії до НАТО у 1949 р. (рос.).....	497
Харковський Р.Г. (м. Луганськ) Франко-британське протистояння в Єгипті 1876-1882 рр. (рос.).....	503
Цуп О.В. (м. Тернопіль) Україна і Чеська Республіка: сучасний стан і перспективи розвитку відносин у форматі Вишеградської четвірки (укр.)....	511
Шайхулліна А.В. (м. Луганськ) Загострення азербайджансько-російських відносин, 1993-1996 (укр.).....	516
Шлеймович М.Й. (м. Луганськ) Позиція Росії в ООН щодо протидії міжнародному тероризму, 2001 – 2003 рр. (укр.).....	518
Щербань П.М., Щербань Т.Ю. (м. Суми) Балканська криза 1990-х років та її вплив на формування зовнішньополітичної концепції Росії (укр.).....	527
Щербатюк Д.В. (м. Луганськ) Рішення Самміту Шанхайської Організації Співробітництва у Катеринбурзі 2009 р.: попередні підсумки (рос.).....	532

Історіографія, джерелознавство та методологія всесвітньої історії

Брага Я.В. (м. Одеса) Памятник Гарпій та символіка грецького мистецтва в науковому доробку професора Н.П. Кондакові (укр.).....	536
Василюк В.М. (м. Дніпропетровськ) Підходи до формування теоретичного обґрунтування концепції неklasичного міжнародного лідерства (укр.).....	541
Ветох М.В. (м. Чернігів) Історія Реформації та релігійних війн у Франції в науковій спадщині І.В. Лучицького (укр.).....	546
Германюк С.Я. (м. Київ) Економічні дослідження в галузі тюркології в Україні (укр.).....	552
Гребенюк В.С. (м. Луганськ) Джерельна база з проблематики становлення Британської колоніальної імперії в сер. XVIII ст. (укр.).....	556
Залевський В.В. (м. Одеса) Мемуари учасників Другої світової війни на сучасному етапі: проблеми та перспективи вивчення (рос.).....	562
Зінченко О.В. (м. Харків) Запровадження законодавчої Державної ради Російської імперії у радянській історіографії (укр.).....	566
Калякіна К.А. (м. Одеса) О.О. Кочубинський – перший історик славістики в Російській імперії (укр.).....	593
Коппель О.А. (м. Київ) Гносеологія міжнародних відносин як складова філософії науки (укр.).....	571

Цуп О.В. (м. Тернопіль)

УКРАЇНА І ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН У ФОРМАТІ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ

На початковому етапі державотворення незалежних України і Чеської Республіки участь у регіональних та субрегіональних організаціях було віднесено до пріоритетних напрямів зовнішньої політики. Серед європейських регіональних утворень важливе місце займає Вишеградська четвірка (В-4). Досвід постсоціалістичних держав-членів Вишеградської групи і, насамперед, Чеської Республіки, становить значний інтерес для України у процесі її політичного та соціально-економічного розвитку та в контексті реалізації прискореної стратегії євроінтеграції.

Питання формування системи та механізму співробітництва нашої держави із Вишеградом як регіональним об'єднанням та відносин із його країнами-членами на двосторонньому рівні стали предметом дослідження ряду українських та іноземних дослідників. Серед них Д. Мороз [6-7], Є. Кіш [4], Г. Шманько [9]. Низка публікацій стосується перспектив співпраці у форматі «Вишеградська четвірка + Україна» у євроінтеграційному контексті. Передовсім, дослідження О. Зарицького [2], Г. Зеленько [3], О. Соскіна [8], Я. Кубачека [12], Л. Палати [13] та ін.

Загальний огляд наукових праць засвідчив зростаючу зацікавленість проблематикою регіональної взаємодії України у рамках Вишеградської групи. Поряд з цим варто відзначити, що при аналізі двосторонніх контактів з країнами-членами даного об'єднання на українсько-чеські відносини через ряд причин (відсутність спільного кордону з Україною, що виключає транскордонне співробітництво, обережне ставлення Чехії до «Східної політики») звернено менше уваги. Саме тому у пропонованій статті поставлено за мету дослідити сучасний стан і перспективи розвитку взаємин між Україною і Чеською Республікою у форматі В-4.

Вперше пропозицію «скоординованого повернення до Європи, щоб не втратити історичний шанс оновлення Середньої Європи, політичного феномена, який буде наближатися до Європи Західної» висловив тодішній Президент Чехословаччини В. Гавел у січні 1990 р. [3, с. 40]. Підтримали цю ідею лише три країни Центрально-Східної Європи – Чеська і Словацька Федеративна Республіка, Польща та Угорщина, керівництво яких після зустрічі 15 лютого 1991 р. ухвалило Вишеградську декларацію 6 травня 1992 р. Після розпаду ЧСФР новостворена регіональна організація отримала назву Вишеградської четвірки [14, с. 455-457]. Серед головних причин, що призвели до створення В-4, визначалися: прагнення об'єднати зусилля

для подолання труднощів перехідного періоду, ліквідувати залишки комуністичного режиму, успішно здійснити трансформацію та інтегруватися в європейські та євроатлантичні структури.

Вишеград є неінституційованим міжнародним об'єднанням, яке не має спеціальних постійно діючих структур. Єдиною інституційованою структурою є Вишеградський фонд, створений у 1999 р. На нього покладено культурне зближення народів і фінансування на грантовій основі спільних культурно-освітніх акцій з бюджету, що складається із внесків країн-учасниць. Постійно діючими є також регулярні наради і зустрічі галузевих міністрів, які розглядають стан і перспективи співробітництва країн-членів, координують і програмують Вишеградську співпрацю. Країни та голови їх урядів почергово терміном на один рік очолюють Вишеградське об'єднання [7, с. 211-212; 6, с. 159].

Чехія відстоює позицію необхідності Вишеградського регіонального співробітництва, підтримує ініціативи, котрі сприяють дотриманню політичної та економічної стабільності в Центральній Європі і подальшої лібералізації взаємоторгівлі. Україна також виявляє зацікавленість у функціонуванні В-4 і розширенні контактів з її країнами-учасницями як на двосторонній, так і на багатосторонній основі. Співпраця України та ЧР в рамках Вишеградської четвірки відбувається у політичній, військовій, соціально-економічній, енергетичній, регіональній та гуманітарній сферах. Обговорення і погодження основних напрямів співробітництва здійснюється, здебільшого, на самітах галузевих міністрів. Щоправда, прийняті на них рішення не завжди позитивно впливали на розвиток двосторонніх відносин. Наприклад, під час неформальної зустрічі прем'єр-міністрів країн В-4, яка відбулася 15-16 жовтня 1999 р. у Високих Татрах (Словаччина), чеською стороною особливо наполегливо ставилося питання запровадження візового режиму з Україною. Словаччина з цього питання схильна була координувати свої дії з Чехією. Польща та Угорщина висловили переконання в тому, що згадані заходи можуть призвести до встановлення нових ліній розподілу в Європі [1, арк. 32-34; 11, с.10-12]. Варто відзначити, що запровадження візового режиму між ЧР і Україною відбулося у 2000 р.

Випробування на стійкість і життєздатність Вишеградського об'єднання відбулося після вступу країн-учасниць до ЄС. Налагодження відносин у новому форматі та проблеми адаптації до загальноєвропейського середовища стали ключовими питаннями на саміті прем'єр-міністрів у чеському місті Кромежіш. Чеська Республіка разом із іншими країнами В-4 12 травня 2004 р. прийняла нову декларацію, в якій визначалися напрями, принципи і завдання країн Вишеграду за умов їх повноправного членства в ЄС. Документ також передбачав активнішу співпрацю з іншими державами у форматі «В-4+», що стосувалася передачі інтеграційного досвіду та підтримки євроінтеграційних прагнень країн-сусідів [4, с. 19; 15, с. 48]. Серед держав,

запрошених до партнерства у рамках Вишеградської групи, одне із провідних місць відводилося Україні.

Про важливість поглиблення партнерських відносин із країнами Східної Європи, не членами ЄС, у т.ч. з Україною, було відзначено у «Спільній заяві міністрів закордонних справ Вишеградської четвірки» від 11 липня 2005 р. та закріплено у спеціальному плані діяльності на 2007-2013 рр. [12, с. 19-20; 16, с. 65-66]. Особливий наголос ставився на підтримці реформ в Україні та сприяттні реалізації нею «Плану дій Україна – ЄС». На думку чеського керівництва, Вишеград, розширений за рахунок України, міг би стати для неї певною передвступною платформою до ЄС.

Упродовж 2004-2006 рр., з метою синхронізації українсько-чеських відносин в контексті євроінтеграції, представників органів державної влади України неодноразово запрошували на регулярні зустрічі та наради країн-членів В-4. Так, 10 червня 2005 р. Прем'єр-міністр України Ю. Тимошенко зустрілася в м. Пулави (Польща) з главами урядів країн Вишеграду. Основні питання торкалися енергетичної співпраці, розвитку нафто- та газомаргістралей, транспортування електроенергії. Українська сторона висловила сподівання на підтримку країн об'єднання інтеграційних планів України до ЄС [16, с. 67].

На саміті голів урядів Вишеградської четвірки в червні 2007 р. у Братиславі (Словаччина) головування у В-4 перейшло до Чеської Республіки. 11 червня 2007 р. чеський уряд схвалив річну Програму свого головування у В-4 відповідно до пріоритетів ЄС [2, с. 19]. Сферою спільних інтересів були визначені, зокрема, проблематика внутрішньої безпеки, консульські питання, співпраця в сфері культури, реалізація спільних інфраструктурних проектів тощо.

Активного розвитку впродовж чеського головування набула співпраця між міністерствами оборони країн В-4 і України. 29 лютого – 1 березня 2008 р. відбувся візит до ЧР делегації Збройних сил України на чолі з начальником Генерального штабу – головнокомандувачем Збройних сил України С. Кириченком. Результатом зустрічі стало вироблення спільної позиції у питаннях забезпечення комплексних соціальних гарантій для професійних військовослужбовців, конструктивної взаємодії із засобами масової інформації, подальшої оптимізації системи управління військами тощо. Про перспективи співробітництва у військово-політичній сфері йшлося і під час зустрічі міністрів оборони країн В-4 і міністра оборони України Ю. Єханурова, що відбулася 25 квітня 2008 р. у Празі [5, с. 6-7].

Культурно-освітнє співробітництво здійснюється, насамперед, у рамках Міжнародного Вишеградського фонду, створеного задля посилення існуючих зв'язків між країнами В-4 шляхом підтримки спільних культурних, наукових та освітніх проектів, молодіжних обмінів і туризму. За 5 років свого існування в Україні Фонд підтримав загалом 1700 проектів і надав

380 стипендій. У 2008 р. оголошено нову програму «Грант Вишеградських університетських студій» («Visegrad University Studies Grant»), що має за мету допомогти створенню вузівських курсів, які зосередились б на гуманітарній та соціальній проблематиці країн Вишеградської групи [2, с. 20-21; 10, с. 19].

Українсько-чеську співпрацю у рамках Вишеградської групи на сучасному етапі можна охарактеризувати як одну з найяскравіших ініціатив у Центрально-Східній Європі. В-4 є об'єднанням країн, які успішно подолали наслідки комуністичного режиму й поступово перетворилися на серйозного гравця на міжнародній арені, викликавши значний практичний інтерес в Україні. Серед пріоритетів – співпраця в політичній сфері (взаємодія з метою реалізації євроінтеграційного курсу України та формування сприятливої позиції ЄС стосовно нашої держави), соціально-економічній (звільнення від бар'єрів у взаємній торгівлі, лібералізація візового режиму та вирішення проблеми міграції), енергетичній (експорт електроенергії, реалізація нових спільних енерготранзитних проектів), військовій (допомога ЧР у реформуванні Збройних Сил України у відповідності з військовими стандартами НАТО), регіональній (розширення проектів регіонального співробітництва та їх належне фінансування), гуманітарній (створення нових освітніх програм у напрямі наближення до стандартів ЄС, молодіжні обміни, спільні культурно-мистецькі акції, охорона історичних пам'яток, відкриття нових туристичних маршрутів тощо). В цілому Чеська Республіка як країна-учасниця В-4, розглядає Українську державу як надійного партнера в реалізації конкретних програм і проектів цього об'єднання.

Література

1. ГДА МЗС України, ф. 1 (Справи постійного зберігання за 1988-2002 рр.), оп. 5, спр. 10198. Координація зовнішньополітичних дій, консультацій з іноземними державами. Т. 4. (1 жовтня 1999 р. – 30 грудня 1999 р.). – 194 арк.
2. Зарицький О. В-4 +/Олексій Зарицький//Зовнішні справи. – 2008. – липень. – С. 18-21.
3. Зеленько Г. Вишеградська четвірка матиме на заході те, що заробить на сході/Галина Зеленько//Політика і час. – 2005. – № 2. – С. 38-46.
4. Кіш Є. Феномен Вишеграду/Єва Кіш//Політика і час. – 2006. – № 4. – С. 16-24.
5. Копчак Б. Українські плани в Празі підтримали навіть угорці/Богдан Копчак//Український журнал. – 2008. – № 5. – С. 6-7.
6. Мороз Д. Досвід Вишеградського співробітництва в контексті реалізації сучасної євроінтеграційної стратегії України/Дмитро Мороз//Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип. 14: Міжвідомчий збірник наукових праць/[відп. ред. С. В. Віднянський]. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2005. – С. 154-161.
7. Мороз Д. Етапи співробітництва країн-членів Вишеграду/Дмитро Мороз//Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип. 13: Міжвідомчий збірник наукових праць, присвячений пам'яті доктора історичних наук, професора І. М. Кулиничу/[відп. ред. С. В. Віднянський]. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2004. – С. 207-215.
8. Соскін О. І. ЄС та місцеве самоврядування: досвід вишеградських міст та українська перспектива:

Науково-методичний посібник/Соскін О. І., Матвійчук А. М., Матвійчук Н. О./За загальною ред. О. І. Соскіна. — К.: Вид-во «Інститут суспільної трансформації», 2008. — 56 с. **9. Шманько Г.** Вишеградський «чотирикутник». Загальноєвропейська інтеграція східноєвропейських країн/Шманько Георгій, Кіш Єва//Політика і час. — 1994. — № 1. — С. 48-50. **10. International Visegrad Fund** (інтерв'ю координатора Міжнародного Вишеградського Фонду в Україні Анар Руснакови)/Юлія Валеєва//Зовнішні справи. — 2009. — січень. — С. 19-21. **11. Leška V.** Minulost, přítomnost a budoucnost visegrádské spolupráce/Vladimír Leška//Mezinárodní politika. — 2003. — № 4. — S. 10-12. **12. Kubáček J.** Visegrádská spolupráce v Evropské unii/Jan Kubáček//Mezinárodní politika. — 2006. — № 9. — S. 19-20. **13. Palata L.** Ukrajinská budoucnost Visegrádu/Luboš Palata//Mezinárodní politika. — 2006. — № 9. — S. 24. **14. Pražská deklarace Visegrádské skupiny, 6. 5. 1992**//Česká zahraniční politika. Dokumenty. — 5/1992. — Praha: FMZV, 1992. — S. 455-457. **15. Report on the Foreign Policy of the Czech Republic 2004.** — Prague: Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, 2005. — 377 s. **16. Report on the Foreign Policy of the Czech Republic 2005.** — Prague: Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, 2005. — 396 s.